

Tác động của ly hôn đến trẻ em ở Việt Nam qua một số nghiên cứu giai đoạn 2010-2022¹

Lương Thị Thu Trang^(*)

Tóm tắt: Theo các nhà nghiên cứu, ly hôn có xu hướng gia tăng và ngày càng trở nên phổ biến trong xã hội Việt Nam ngày nay. Ly hôn là một hiện tượng xã hội không chỉ có tác động sâu sắc đối với người chồng và người vợ, mà hệ lụy nặng nề nhất của nó là những đứa trẻ hậu ly hôn. Những đứa trẻ trong các gia đình ly hôn có thể gặp rất nhiều vấn đề về tâm sinh lý, hành vi cũng như quan hệ xã hội. Trên cơ sở khảo cứu các nghiên cứu liên quan tới vấn đề bài viết đặt ra, tác giả sử dụng phương pháp tổng quan, tập trung làm rõ một số ảnh hưởng của ly hôn đến trẻ em - những đứa con trong các gia đình có cha mẹ đã ly hôn.

Từ khóa: Ly hôn, Trẻ em, Tác động của ly hôn, Việt Nam

Abstract: Divorce has long been a topic of interest to researchers. Divorce is said to be on the rise and increasingly common in today's society. Divorce as a social phenomenon not only has a profound impact on husbands and wives but also affects children most seriously. Children in divorced families may encounter several psychological, behavioral and social problems. Based on a literature review, the paper clarifies some of the effects of divorce on children in families with divorced parents.

Keywords: Divorce, Children, Impact of Divorce, Vietnam

Ngày nhận bài: 14/10/2023; Ngày duyệt đăng: 28/12/2023

1. Đặt vấn đề

Ly hôn là vấn đề được nhiều tác giả trong và ngoài nước nghiên cứu. Ly hôn có xu hướng gia tăng và dường như vấn đề ly hôn đã trở nên phổ biến hơn trong xã hội Việt Nam hiện đại ngày nay. Ly hôn

là một hiện tượng xã hội không chỉ để lại nhiều hậu quả nghiêm trọng cho người chồng, người vợ, mà còn ảnh hưởng đến những đứa con. Đối với trẻ em sống trong gia đình cha mẹ ly hôn, gia đình không còn là tổ ấm nguyên vẹn, không còn là nơi đảm bảo cho trẻ phát triển nhân cách một cách tốt nhất. Theo các nhà nghiên cứu, ly hôn có thể tốt hoặc không tốt cho người lớn, nhưng về cơ bản việc ly hôn của cha mẹ là không tốt đối với trẻ em (Vũ Mạnh Lợi, Trần Nguyệt Minh Thu, 2021), thậm chí còn là nỗi bất hạnh.

¹ Bài viết là một phần kết quả của Đề tài cấp Bộ “Tổng quan các nghiên cứu về tình hình ly hôn ở Việt Nam giai đoạn 2010-2022”, do TS. Lương Thị Thu Trang chủ nhiệm, Viện Thông tin Khoa học xã hội chủ trì, thực hiện năm 2023-2024.

^(*) TS., Viện Thông tin Khoa học xã hội, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam;
Email: ngan_trang_83@yahoo.com

2. Những ảnh hưởng của ly hôn tới trẻ em

Các kết quả nghiên cứu chỉ ra rằng, việc ly hôn của cha mẹ thường để lại hậu quả nặng nề trên nhiều mặt đối với con trẻ. Những đứa trẻ trong các gia đình có cha mẹ ly hôn có thể gặp nhiều vấn đề về tâm sinh lý, hành vi cũng như những mối quan hệ xã hội. Nghiên cứu của Đỗ Thị Thu Trang và Lê Bích Ngọc (2017) cho thấy, có tới 40,7% người chưa thành niên vi phạm pháp luật hình sự sống trong những gia đình không hoàn thiện (đa số do cha mẹ ly hôn). Số vụ án do người chưa thành niên gây ra chiếm gần 20% trong tổng số vụ vi phạm hình sự trong toàn quốc. Đáng báo động là độ tuổi phạm tội ngày càng trẻ hóa, trong đó dưới 14 tuổi chiếm 13%, từ 14-16 tuổi chiếm 34,7%, từ 16-18 tuổi chiếm 52%.

Trên cơ sở khảo cứu tài liệu, chúng tôi nhận thấy, một số nghiên cứu trong giai đoạn 2010-2022 của Phạm Thị Thu Hoa và Đồng Thị Yến (2011), Đỗ Thị Thu Trang và Lê Bích Ngọc (2017), Nguyễn Thị Lan (2019), Trần Thị Minh Thi (2020), Khánh Linh (2022),... đã làm rõ việc cha mẹ ly hôn ảnh hưởng nghiêm trọng đến mọi mặt trong cuộc sống của trẻ. Biểu hiện cụ thể trên một số khía cạnh sau:

2.1. Trẻ thiếu sự quan tâm chăm sóc của cha/mẹ cả về thể chất và tinh thần

Sự thiếu quan tâm, chăm sóc của cha/mẹ đối với con cái đã để lại những hậu quả, tổn thương rất lớn đối với trẻ, đặc biệt trong việc hình thành nhân cách của trẻ.

Sự quan tâm không đúng mức, những sai lầm trong cách giáo dục con cái của cha mẹ đã gây ra những tổn thương lớn về mặt tình cảm đối với trẻ em. Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến (2011) cho thấy, ở hầu hết các gia đình sau khi ly hôn, cha/mẹ dành rất ít thời gian quan tâm, chăm

sóc con cái, có nhiều người thiếu trách nhiệm đối với con, không thăm hỏi và chăm sóc con. Đây chính là lý do khiến trẻ đau khổ, tuyệt vọng về chính người cha/mẹ của mình; từ đó có thể có những suy nghĩ sai lầm về hạnh phúc gia đình, đặc biệt khi những đứa trẻ này lớn lên và đến tuổi xây dựng gia đình.

Sức khỏe thể chất của con cái cũng bị ảnh hưởng đáng kể sau khi cha mẹ ly hôn. Trần Thị Minh Thi (2020) nghiên cứu việc những người ly hôn tự đánh giá về sức khỏe thể chất của con cái họ sau ly hôn cho thấy, nhìn chung, sức khỏe thể chất của con trẻ chỉ được đánh giá tích cực khi cha hoặc mẹ sống ở khu vực đô thị, học vấn cao, làm việc ở khu vực nhà nước, cha mẹ ly hôn đã được vài năm hoặc việc ly hôn của cha mẹ đã được trên 12 tháng. Còn sức khỏe của nhóm trẻ được chính cha/mẹ đã ly hôn đánh giá là kém hơn nhiều nếu cha mẹ mới ly hôn dưới 1 năm và làm việc ở khu vực tư nhân, có thể do việc làm ở khu vực này yêu cầu gặt gao về thời gian nên cha mẹ không đủ điều kiện chăm sóc sức khỏe cho con cái, và việc cha mẹ mới ly hôn cũng ảnh hưởng tiêu cực đến việc chăm sóc sức khỏe của con trẻ. Tác giả cũng chỉ ra các bậc cha mẹ đã ly hôn đều cho biết sức khỏe tâm lý của con sau khi cha mẹ ly hôn kém hơn hẳn so với trước đó.

Cũng quan tâm đến sự chăm sóc của cha/mẹ đối với con cái sau ly hôn, Nguyễn Thị Lan (2019) cho rằng, trên thực tế, người cha hoặc người mẹ sau khi ly hôn thường nhờ ông bà hoặc thuê người giúp việc chăm sóc con cái hằng ngày, điều này có thể ảnh hưởng đến sự phát triển cả về tâm lý và sức khỏe thể chất của đứa trẻ khi thời gian chúng được gần gũi cha mẹ không nhiều và cách giáo dục, chăm sóc của ông bà hay người giúp việc có thể không phù hợp. Vì

vậy, hiện tượng trẻ bị trầm cảm, sức khỏe bị ảnh hưởng là rất dễ xảy ra và khó kiểm soát. Đồng quan điểm, Khánh Linh (2022) cũng chỉ ra sau khi ly hôn, cha hoặc mẹ tái hôn, trẻ phải sống chung với cha dượng hoặc mẹ kế dẫn đến một số cha mẹ có thể thiếu trách nhiệm trong việc giáo dục con cái (bỏ mặc, ngược đãi), điều này không chỉ ảnh hưởng đến nhận thức còn non nớt của trẻ, mà còn gây ra những bất hòa và tổn thương tâm lý sâu sắc cho trẻ.

Các nghiên cứu cũng đặc biệt quan tâm đến những ảnh hưởng mang yếu tố giới đối với bé trai và bé gái trong các gia đình có cha mẹ ly hôn. Theo Khánh Linh (2022), những bé gái sống cùng mẹ và cha dượng có thể gặp những nguy cơ tiềm ẩn bị xâm hại. Do tiếp xúc hằng ngày nên cha dượng sẽ dễ nảy sinh những ý đồ xấu với các bé gái con riêng của vợ khi họ không có chung máu mủ huyết thống. Bên cạnh đó, nhiều bé trai cũng dễ bị lôi kéo, sa ngã vào các tệ nạn xã hội hoặc vi phạm pháp luật. Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc (2017) cho thấy, hầu hết người chưa thành niên phạm tội đều là nam giới, chiếm xấp xỉ 97% tổng số người vi phạm. Những bé trai có xu hướng sử dụng bạo lực trong các mối quan hệ, đặc biệt là quan hệ gia đình sau này do xu hướng đồng nhất những cá tính mạnh của cha mẹ hoặc đồng nhất hoàn toàn với người có cá tính mạnh để tự bảo vệ mình khỏi sự đau khổ và tuyệt vọng. Nhóm bé trai trong các gia đình có cha mẹ ly hôn cũng có xu hướng nghiện rượu, nghiện ma túy và có nguy cơ xuất hiện các rối nhiễu tâm lý cao hơn đáng kể so với nhóm bé trai sống trong các gia đình bình thường.

Ly hôn có tác động không nhỏ đến những đứa con, chúng có thể chịu nhiều tổn thương khi thiếu đi sự chăm sóc của cha mẹ. Có nhiều nghiên cứu đưa ra các bằng

chứng cho thấy, việc thiếu sự quan tâm, dạy dỗ không đúng mực của cha mẹ dễ khiến trẻ rơi vào các tình trạng tiêu cực. Theo Lê Thị Quý (2011), trên 60% những thành tố có cơ sở để hình thành nhân cách của trẻ em phụ thuộc chủ yếu vào sự dạy dỗ của người cha, người mẹ trong gia đình. Trong nghiên cứu của Trần Thị Cẩm Nhung (2014), 79,8% ý kiến cho rằng con cái dễ hư hỏng khi thiếu sự quan tâm, dạy dỗ của cha/mẹ, 25,4% con cái bỏ học và 18% con cái bị trầm cảm sau khi cha mẹ ly hôn. Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc (2017) nhận định, việc thiếu vắng sự quan tâm, chăm sóc của cha mẹ sau ly hôn còn ảnh hưởng tiêu cực đến sự hình thành và phát triển nhân cách của trẻ em. Khi cha mẹ ly hôn, đứa trẻ dễ thiếu đi sự hài hòa trong quá trình hình thành và phát triển nhân cách của bản thân khi chỉ sống với cha hoặc mẹ, thậm chí không sống với cả cha và mẹ, tức là mất đi cả hai chỗ dựa vô cùng cần thiết. Con cái thiếu người mẹ có thể sẽ không được giáo dục nhiều về lòng tốt, lòng thương cảm, tính dịu hiền và sự quan tâm chăm sóc; còn nếu thiếu người cha, trẻ sẽ có thể ít được giáo dục về sự cứng rắn, tính nguyên tắc, tính nghiêm khắc, dũng cảm, có tổ chức. Bên cạnh đó, các tác giả cũng chỉ ra rằng, thiếu sự quan tâm, chăm sóc và bảo vệ của cha/mẹ, trẻ em trong các gia đình ly hôn dễ bị tác động bởi những yếu tố tiêu cực của môi trường xã hội, trẻ dễ gặp nguy cơ không nhận được sự giáo dục đầy đủ như những đứa trẻ sống trong các gia đình hoàn thiện. Sự thiếu hụt trong giáo dục pháp luật, đạo đức, lối sống, kỹ năng sống... cho con cái ở các gia đình có cha mẹ ly hôn sẽ dẫn đến hậu quả là sự hình thành nhân cách, hành vi, lối sống của đứa trẻ sẽ bị tác động, ảnh hưởng một cách mạnh mẽ bởi những tiêu cực của môi trường xã hội.

Mặc dù hầu hết các nghiên cứu đều cho thấy trẻ em là người thiệt thòi nhất khi cha mẹ ly hôn, tuy nhiên Vũ Mạnh Lợi và Trần Nguyệt Minh Thu (2021) cũng đã chỉ ra một tín hiệu đáng mừng, đó là hiện nay khi nhận thấy con thiếu thốn tình cảm do cha mẹ ly hôn, đa số cha/mẹ có con sống cùng sau ly hôn luôn cố gắng tìm cách để bù đắp cho con.

2.2. Những ảnh hưởng về tâm lý, tính cách

Khi nghiên cứu về ảnh hưởng của cha mẹ ly hôn tới tâm lý và quá trình hình thành nhân cách của trẻ em, các nhà tâm lý học đã sử dụng thang đo “*tái thích nghi xã hội*” để đo khả năng gây stress đối với trẻ em. Theo Khánh Linh (2022), sau sự kiện cái chết của một người thân trong gia đình và sự kiện cái chết của một người bạn thân thì việc cha mẹ ly hôn là nguyên nhân đứng thứ ba khiến đứa trẻ dễ rơi vào một cú sốc tâm lý. Một số bằng chứng từ các nghiên cứu trong nước và trên thế giới cho thấy, những đứa trẻ sống trong các gia đình ly hôn thường có nguy cơ hút thuốc lá, uống bia/rượu, sử dụng chất kích thích, rối loạn tâm trí, bạo lực cao hơn những đứa trẻ khác (Jackson K.M., Rogers M.L., Sartor CE., 2016; Waldron, M. và các cộng sự, 2014; Zeratsion H. và cộng sự, 2014; Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011; Dương Thị Thu Hương, 2017).

Thông thường, khi cha mẹ ly hôn, con cái hay thể hiện phản ứng tức thời là hoảng sợ, lo âu (Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc, 2017) và cảm giác này trở nên thường trực hơn theo thời gian (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011). Theo Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc (2017), sự lo âu này có thể biểu hiện theo hướng chuyển dịch vào bên trong như xuất hiện những triệu chứng đau đầu, đau dạ dày, rối loạn

về ăn uống và giấc ngủ; hoặc theo hướng chuyển dịch ra bên ngoài, biến dạng thành những ứng xử khác như: quậy phá, bạo lực ở trường, chống đối giáo viên, không làm bài tập, thậm chí bỏ đi khỏi nhà,... Trẻ có thể sợ thay đổi chỗ ở, sợ mất đi các mối quan hệ gắn bó hay sợ bị bỏ rơi (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011). Ở trẻ có thể sinh ra tâm lý mặc cảm, tự ti, ngại tiếp xúc với bạn bè, có xu hướng co mình lại, hoặc chỉ thích chơi với một nhóm nhỏ. Với những thay đổi lớn về cuộc sống sau khi cha mẹ ly hôn, trẻ em có thể gặp phải những sang chấn tâm lý dẫn đến những thái độ, hành vi tiêu cực trong cuộc sống (Trần Thị Minh Thi, 2020).

Bên cạnh đó, việc phải chứng kiến những bất hòa trong gia đình, những tình huống có vấn đề của cha mẹ khiến trẻ trở nên thu mình, cảm thấy bị thua kém bạn bè cùng trang lứa và ngại giao tiếp với mọi người (Vũ Mạnh Lợi, Trần Nguyệt Minh Thu, 2021). Những mâu thuẫn gia đình hay gia đình tan vỡ đã đẩy nhiều trẻ em rơi vào tình trạng hụt hẫng trên mọi phương diện, nhiều em không đủ ý chí để vượt qua khó khăn này đã rơi vào những bệnh như trầm cảm, rối nhiễu hay rối loạn tâm lý (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011). Điều này cho thấy việc ly hôn của cha mẹ thực sự có tác động tiêu cực đến tâm lý, tinh thần của con cái khi chúng buộc phải sống xa ít nhất một người (cha hoặc mẹ), chứng kiến và trải qua quá trình khủng hoảng, mâu thuẫn gay gắt trong hôn nhân của cha mẹ, và thậm chí xáo trộn về nơi ở, trường học, bạn bè, điều kiện sống,...

Đối với những đứa trẻ trong các gia đình có cha mẹ ly hôn, trẻ dễ gặp nguy cơ rối nhiễu tâm lý cao (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011) hoặc không nghe lời cha mẹ (Trần Thị Minh Thi, 2020). Những

tác động từ bên ngoài như việc bị bạn bè trêu chọc, bị họ hàng lạnh nhạt, và những tác động khác cũng là nguyên nhân tạo nên sự thay đổi tâm lý của trẻ khi cha mẹ ly hôn (Vũ Mạnh Lợi, Trần Nguyệt Minh Thu, 2021).

Một ảnh hưởng tiêu cực của ly hôn đến tâm lý, tính cách của trẻ đó là, có không ít trường hợp, cha mẹ sau khi ly hôn cố tình lôi kéo con cái về phía mình, coi con cái như một thứ vũ khí để trừng phạt người vợ/chồng. Vì vậy, khi trẻ buộc phải ủng hộ một phía nào đó, chúng cảm thấy như đang phản bội người còn lại, và đứa trẻ sẽ bị mặc cảm tội lỗi giày vò, đeo bám trong một thời gian dài (Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc, 2017). Nhiều cha mẹ vì sự oán hận chồng/vợ mà thường xuyên cáu gắt, mắng nhiếc, gây áp lực với con cái. Chính cách cư xử này của cha mẹ khiến trẻ cảm thấy tự ti, hụt hẫng, đau khổ so với bạn bè của mình. Hơn nữa, do thiếu hụt sự dạy dỗ, định hướng của cha mẹ nên trẻ gặp nhiều khó khăn trong quá trình thích ứng tâm lý - xã hội (như khó khăn trong học tập, trong việc thích ứng với hoàn cảnh sống mới,...). Đây chính là nguyên nhân đẩy các em vào con đường lầm lỗi, sống tách mình với cha mẹ, đi theo nhóm bạn xấu và dễ vướng vào tệ nạn xã hội (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011; Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc, 2017).

Ngoài ra, việc cha mẹ ly hôn ảnh hưởng nhiều đến phương diện tình cảm trong gia đình, do đó sẽ ảnh hưởng nhiều đến hành vi của trẻ ở những mức độ, phương diện khác nhau. Một số trẻ tỏ ra thờ ơ, không quan tâm đến bất cứ việc gì và không muốn làm gì, sống lang thang theo những nhóm bạn xấu để phản ứng lại với quyết định ly hôn của cha mẹ, để cho cha mẹ thấy rằng việc ly hôn của họ là sai lầm, khiến con cái

bị tổn thương rất nhiều về tình cảm (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011). Những đứa trẻ sống nội tâm có thể sẽ e dè, khép kín, lầm lũi hơn. Một số trẻ tỏ ra chống đối, ngỗ ngược. Trẻ có thể sống buông thả, đi theo nhóm bạn xấu và có hành vi gây hấn với những người xung quanh. Một số khác thì tìm đến cuộc sống viễn tưởng, sa đà vào các trò chơi trực tuyến (game online) hay sử dụng các chất gây nghiện... (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011).

Sau khi cha mẹ ly hôn, một số trẻ lại thường xuyên gây xung đột, cáu gắt với các thành viên khác trong gia đình. Do mặc cảm nên trẻ thường che giấu tình cảm của mình, không muốn thể hiện tình cảm một cách thật lòng, điều đó khiến trẻ bị căng thẳng, ức chế. Việc gây xung đột, cáu gắt với các thành viên trong gia đình là cách để trẻ trút giận (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011).

2.3. Những ảnh hưởng về kết quả học tập

Kết quả học tập của con cái là chỉ báo quan trọng cho thấy việc ly hôn của cha mẹ có ảnh hưởng đến cuộc sống và sự phát triển bình thường của trẻ (Trần Thị Minh Thi, 2020). Việc cha mẹ ly hôn đã ảnh hưởng nghiêm trọng đến sự phát triển tâm sinh lý của trẻ khiến chúng bị xáo trộn về cảm xúc, vì thế khó tập trung, giảm trí nhớ trong học tập nên kết quả học tập bị giảm sút (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011). Nghiên cứu của Vũ Mạnh Lợi và Trần Nguyệt Minh Thu (2021) cũng cho thấy, trẻ sống trong các gia đình ly hôn thường ít nỗ lực học tập hơn so với trẻ sống trong các gia đình nguyên vẹn. Một số trẻ trở nên bướng bỉnh, kết quả học tập sa sút, một số ít còn có biểu hiện chống đối giáo viên.

Theo nghiên cứu của Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến (2011), cũng có một số trẻ đối mặt với việc cha mẹ ly hôn bằng cách dồn tất cả những vui thú của mình vào học tập. Trong trường hợp này thì có lợi cho trẻ về mặt học hành, nhưng việc dành quá nhiều thời gian vào một lĩnh vực sẽ dẫn đến thiếu sự cân bằng trong cuộc sống. Nhiều trẻ dễ mất đi tính hồn nhiên, vô tư của lứa tuổi.

2.4. Trẻ nhận thức không đúng về giá trị và vai trò của gia đình

Trẻ em sống trong gia đình cha mẹ ly hôn do phải trải qua nhiều tình huống và cảm xúc tiêu cực, thậm chí thường xuyên phải chứng kiến cảnh bạo lực gia đình hay cha/mẹ ngoại tình khiến trẻ có những suy nghĩ, cảm nhận, nhận thức, đánh giá chưa đúng đắn, thậm chí sai lệch về những giá trị, chuẩn mực của gia đình.

Việc cha mẹ ly hôn ảnh hưởng rất lớn đến nhân sinh quan, niềm tin của trẻ vào cuộc sống và con người. Chính điều này là yếu tố cản trở sự hòa nhập của trẻ sống trong gia đình ly hôn khi bước vào cuộc sống hôn nhân sau này. Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến (2011) cho thấy, những đứa trẻ sống trong gia đình cha mẹ thường xuyên bất hòa dẫn đến ly hôn cho rằng, gia đình chính là một nhân tố cản trở sự phát triển nhân cách của trẻ, thậm chí trẻ coi gia đình chính là nhân tố thường xuyên gây căng thẳng và áp lực cho mình.

Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến (2011) cũng chỉ ra rằng, do phải sống trong gia đình cha mẹ thường xuyên bất hòa, ly hôn, trẻ cảm thấy tự ti, hụt hẫng dẫn đến việc trẻ đánh giá thấp các giá trị của gia đình, không định hướng được những mong muốn của bản thân về hạnh phúc gia đình. Hầu hết các em đều mơ hồ khi cho rằng, trong cuộc sống không phải ai cũng muốn

xây đắp một gia đình hạnh phúc. Bên cạnh đó, những trẻ càng đánh giá thấp vai trò và giá trị của người cha thì chúng càng có xu hướng đánh giá cao vai trò và giá trị của người mẹ. Nhiều trẻ em có cha mẹ ly hôn nhận thức chưa đúng đắn về vai trò của người cha và người mẹ trong gia đình khi cho rằng việc ly hôn của cha mẹ là do người cha không tốt.

Không những thế, nhiều trẻ có cha mẹ ly hôn cũng cảm thấy mất niềm tin vào con người, vào cuộc sống, vào hôn nhân. Trẻ em trong các gia đình ly hôn có xu hướng lo sợ và né tránh việc kết hôn khi đến tuổi trưởng thành (Khánh Linh, 2022). Những kỳ thị xã hội do ly hôn cũng khiến trẻ gặp khó khăn về vấn đề tâm lý, tình cảm, giao tiếp từ ngay sau khi cha mẹ ly hôn và kéo dài đến giai đoạn trưởng thành, điều này làm cho trẻ thiếu lòng tin về mối quan hệ tình cảm. Thậm chí, trẻ có xu hướng lạnh nhạt và xa lánh cha mẹ do bị ảnh hưởng tâm lý, do không được chăm sóc thường xuyên, do cảm giác buồn, tủi thân, tự ti và sống khép mình (Vũ Mạnh Lợi, Trần Nguyệt Minh Thu, 2021). Đây có thể coi là khó khăn khi trẻ hòa nhập vào cuộc sống sau này cũng như xây dựng hạnh phúc gia đình của mình trong tương lai. Khi tổ ấm gia đình bị tan vỡ, trẻ dần mất niềm tin vào tình cảm tốt đẹp của con người, đồng thời thiếu các kỹ năng để xây dựng các mối liên hệ tình cảm tích cực với người khác, đặc biệt là người khác giới (Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yến, 2011; Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc, 2017).

Cùng với việc mất niềm tin vào các mối quan hệ tình cảm và việc xây dựng gia đình hạnh phúc ở tương lai, trẻ còn luôn sống trong cảm giác lo sợ và nghi ngờ: sợ lặp lại những sai lầm mà cha mẹ mình đã trải qua, sợ bị ruồng bỏ, bị phản bội, sợ phải chịu

mất mát, đau đớn, nhất là đối với những đứa trẻ thường xuyên chứng kiến cảnh cha mẹ gây gổ, chửi bới, thậm chí còn đập phá đồ đạc, hành hạ, ngược đãi nhau trước khi ly hôn (Đỗ Thị Thu Trang, Lê Bích Ngọc, 2017). Do đó, dễ thấy trong nhiều trường hợp những đứa trẻ này khi ở giai đoạn sắp bước vào lứa tuổi thanh niên chỉ muốn có những mối quan hệ khác giới nhất thời, đơn điệu và lộn xộn.

3. Kết luận

Qua một số nghiên cứu giai đoạn 2010-2022 về các tác động của ly hôn đến trẻ em có thể thấy, ảnh hưởng của việc cha mẹ ly hôn đến trẻ em là hết sức nặng nề, trên nhiều khía cạnh như tâm sinh lý, ứng xử, hành vi. Tuy nhiên, các nghiên cứu cũng đã chỉ ra, trong xã hội Việt Nam hiện đại, các bậc cha mẹ cũng đã có những hành động, nỗ lực nhằm giảm thiểu tác động đó tới con cái của họ. Vũ Mạnh Lợi và Trần Nguyệt Minh Thu (2021) cho thấy, thời gian đầu khi cha mẹ ly hôn trẻ thường cảm thấy sự thiếu thốn tình cảm từ phía người cha hoặc người mẹ, nhưng nhiều cha mẹ đã cố gắng để con cái họ đã không phải chịu ảnh hưởng quá nhiều và nhìn chung có thể phát triển bình thường.

Để giảm thiểu các ảnh hưởng của việc cha mẹ ly hôn đối với trẻ, đòi hỏi các bậc cha mẹ cần nâng cao nhận thức về thái độ, trách nhiệm trong chăm sóc, giáo dục con cái, bù đắp cho con những thiếu hụt cả về vật chất và tinh thần để trẻ không cảm thấy quá thiệt thòi bởi việc ly hôn của cha mẹ □

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Thị Hạnh (2018), “Việc áp dụng và thực hiện các quy định về quyền và nghĩa vụ của cha mẹ đối với con khi ly hôn”, Tạp chí *Khoa học*, Viện Đại học Mở Hà Nội, số 44, tháng 6.

2. Phạm Thị Thu Hoa, Đồng Thị Yên (2011), “Thực trạng ảnh hưởng của cha mẹ ly hôn đến đời sống tâm lý trẻ qua khảo sát tại huyện Gia Lộc, tỉnh Hải Dương”, Tạp chí *Tâm lý học*, số 10 (151), tháng 10, tr. 12-19.
3. Dương Thị Thu Hương (2017), “Hành vi nguy cơ của học sinh trong những gia đình ly hôn: từ kết quả nghiên cứu đến một số khuyến nghị về giải pháp giáo dục (nghiên cứu đối với học sinh THPT Hà Nội)”, *Journal of Science of Educational*, Vol. 61, No.1, pp. 171-178.
4. Jackson, K.M., Rogers, M.L., Sartor, C.E. (2016), “Parental divorce and initiation of alcohol use in early adolescence”, *Psychology of Addictive Behaviors*, Vol. 30 (4), pp. 450-462.
5. Nguyễn Thị Lan (2019), “Thực kiện quyền và nghĩa vụ của cha mẹ đối với con sau khi cha mẹ ly hôn”, Tạp chí *Dân chủ và Pháp luật*, số 5(326), tr. 42-47.
6. Khánh Linh (2022), *Nguyên nhân, thực trạng ly hôn hiện nay và đưa ra giải pháp hạn chế thực trạng này*, <http://luathongthai.com/tin-chi-tiet/104623/Nguyen-nhan--thuc-trang-ly-hon-hien-nay-va-dua-ra-giai-phap-han-che-thuc-trang-nay-.aspx#.YjSpQepBzIU>
7. Vũ Mạnh Lợi, Trần Nguyệt Minh Thu (2021), *Vấn đề ly hôn trong xã hội Việt Nam hiện đại*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
8. Trần Thị Cẩm Nhung (2014), *Thái độ với ly hôn qua một số cuộc khảo sát gần đây*, Báo cáo tổng hợp đề tài cấp cơ sở, Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới.
9. Lê Thị Quý (2011), *Xã hội học gia đình*, Nxb. Chính trị - Hành chính, Hà Nội.

(xem tiếp trang 62)